

Eduard Václav Dospiva (1910–1971)

autorka: Dagmar Smolíková, září 2021

Byl posledním kvardiánem brněnského kapucínského kláštera před likvidací řeholí na jaře 1950. Když mu komunisté nabízeli spolupráci, odmítl to. Místo možnosti zůstat při řádovém kostele si vysloužil spoustu let pod dozorem StB. Přesto se „domů“ ještě stihl vrátit.

V rodině farského hospodáře

Kořeny Václavovy rodiny najdeme v Drahanovicích u Olomouce, kde se vedle rodičů Josefa (1868–1947)¹ a Františky (1869–1949)² narodili také jeho čtyři starší sourozenci: Marie (1895–?)³, která vstoupila do jedné z tehdejších řeholních kongregací⁴; František (1897–1919)⁵, jenž zahynul v bojích doznívající první světové války; potom Josef (1899–1954)⁶ a Anežka (1900–1977)⁷. Kolem roku 1901 se rodina přestěhovala do Přímětic u Znojma, kde na svět přišli ještě Cyril (1902–1980)⁸, Metoděj (1905–1964)⁹, Vojtěch (1907–1985)¹⁰ a 15. září 1910¹¹ Václav.

-
- 1 Zemský archiv v Opavě, Geburtsmatrik Drahanowitz, 1861–1875, s. 60–61; Oddávací kniha obce Drahanovice, 1871–1900, s. 104–105. Narodil 18. 4. 1868 v Drahanovicích jako nemanželský syn Marie Dospivové, sestry přímětického faráře Františka Dospivy. Matka Marie se nikdy neprovdala a další děti již také neměla, žila se svým bratrem na faře. Josef se 2. 7. 1894 oženil s Františkou Bartoňovou z Drahanovic. Zemřel 2. 1. 1947.
 - 2 Zemský archiv v Opavě, Geburtsmatrik Drahanowitz, 1861–1875, s. 70–71; Oddávací kniha obce Drahanovice, 1871–1900, s. 104–105. Narodena 25. 5. 1869 v Drahanovicích, dcera Františka Bartoňka, domkaře z Drahanovic, a jeho manželky Barbory, rozené Fialové. Zdroj data úmrtí: Rozhovor s Marií Švihálkovou a Jarmilou Hricákovou, 1. 6. 2021, kapucínský klášter v Brně. Marie a Jarmila, rozené Lackové, jsou sestry, vnučky Josefa, Eduardova staršího bratra.
 - 3 Zemský archiv Opavě, Rodní a křestní kniha obce Drahanovice, 1876–1897, s. 121; narozena 7. 7. 1895 v Drahanovicích.
 - 4 Provinční archiv kapucínů v ČR, fotografická část; dochovaly se fotografie z primice Eduarda Dospivy, kde je vyfocena jeho nejstarší sestra v řeholním hábitu. Předpokládáme, že vstoupila do kongregace. Řeholnice z některého z kontemplativních řádů by v té době stěžejí dostala souhlas k opuštění klauzury. Marie žila ve Vídni; zdroj: Rozhovor s Marií Švihálkovou a Jarmilou Hricákovou, 1. 6. 2021, kapucínský klášter v Brně.
 - 5 Zemský archiv Opavě, Rodní a křestní kniha obce Drahanovice, 1876–1897, s. 136; narozen 21. 9. 1897 v Drahanovicích. Zemřel 6. 6. 1919 u Velké Idy při vpádu maďarského vojska na Slovensko.
 - 6 Zemský archiv Opavě, Rodní a křestní kniha obce Drahanovice, 1898–1911, s. 6; narozen 24. 1. 1899 v Drahanovicích. Dne 13. 6. 1926 se ve Znojmě oženil s Františkou Houzarovou, narozenou 17. 6. 1897. Oba jsou pohřbeni na přímětickém hřbitově. Na pomníku jsou uvedena data jejich úmrtí. Josef zemřel 30. 12. 1954, Františka 26. 10. 1974. Měli dvě děti: dceru Pavlínou, provdanou za Gašpara Lacka, a syna Jana. Zdroj: Rozhovor s Marií Švihálkovou a Jarmilou Hricákovou, 1. 6. 2021, kapucínský klášter v Brně.
 - 7 Zemský archiv Opavě, Rodní a křestní kniha obce Drahanovice, 1898–1911, s. 16; narozena 23. 11. 1900 v Drahanovicích. Dne 6. 7. 1929 se ve Znojmě provdala za Josefa Houzara; manželství bylo bezdětné. Zdroj: Rozhovor s Marií Švihálkovou a Jarmilou Hricákovou, 1. 6. 2021, kapucínský klášter v Brně.
 - 8 Moravský zemský archiv, Geburtsbuch Brenditz, 1863–1914, s. 281; narozen 2. 12. 1902 v Příměticích. Dne 27. 1. 1930 se oženil s Marií Bartůškovou, narozenou 8. 7. 1906 v Hlubokých Mašůvkách. Oba jsou pohřbeni na přímětickém hřbitově. Na pomníku jsou uvedena data jejich úmrtí. Cyril zemřel 3. 12. 1980, Marie 30. 7. 1954.
 - 9 Moravský zemský archiv, Geburtsbuch Brenditz, 1863–1914, s. 300; narozen 18. 5. 1905 v Příměticích. Metoděj se oženil a žil v Bratislavě; zdroj: Rozhovor s Marií Švihálkovou a Jarmilou Hricákovou, 1. 6. 2021, kapucínský klášter v Brně. Datum úmrtí viz cintoriny.sk, Metoděj je pohřben i se svou manželkou Helenou na hřbitově Bratislava-Ružinov.
 - 10 Moravský zemský archiv, Geburtsbuch Brenditz, 1863–1914, s. 320; narozen 18. 4. 1907 v Příměticích. Dne 14. 9. 1946 se v pražském kostele Svatého Ducha oženil s Rudolfou Černíkovou; měli dvě děti: syna Aleše a dceru Janu. Zdroj: Rozhovor s Marií Švihálkovou a Jarmilou Hricákovou, 1. 6. 2021, kapucínský klášter v Brně. Vojtěch a Rudolfka jsou pohřbeni v Praze na Olšanech, autorka textu však jejich hrob nenašla. Z databáze pražských hřbitovů lze zjistit, že Vojtěch zemřel v roce 1985 a Rudolfa v roce 2000, hřbitovy.cz / Vyhledávání hrobů.
 - 11 Moravský zemský archiv, Geburtsbuch Brenditz, 1863–1914, s. 347.

Volba nového domova nebyla samozřejmě náhodná. Na přímětické faře žil od roku 1888 Václavův prastrýc František Dospiva¹² i se svými pěti neprovdanými sestrami. Krátce po svém kněžském svěcení zde nastoupil jako kaplan a později se stal farářem.¹³ Před příjezdem rodiny vypověděl zdejšímu velkostatku pronájem¹⁴ třinácti hektarů¹⁵ farských polí a z Václavova otce Josefa, vyučeného řezníka, udělal farského hospodáře¹⁶.

Na tomto místě by nás to mohlo svádět k představě romantického příběhu, jak farář Dospiva vedl malého Václava k lásce ke kněžství a jak ho to nasměrovalo na jeho další životní cestu. Farní kronika však zmiňuje, že synovec Josef se v roce 1913 se strýcem ve zlém rozešel a svým dětem zakázal na faru chodit.¹⁷ Což byl zřejmě také důvod, proč vyměnil hospodaření za práci dělníka v továrně.¹⁸ K jistému prolomení ve vztazích došlo až těsně před farářovou smrtí.¹⁹

V řeholním hábitu

Když bylo Václavovi třináct let, začal ve Znojmě studovat osmileté gymnázium. Do septimy však už kvůli prospěchu nepostoupil.²⁰ Zároveň se v tu dobu nepohodl se svým otcem a odešel z domova. Rodičům se ozval až po roce s tím, že vstoupil ke kapucínům.²¹ Při obláčce, která se konala 1. srpna 1930, přijal řeholní jméno Eduard; noviciát prožil v Praze na Hradčanech.²² V letech 1931–1934 studoval filozofii na řádovém učilišti v holandském Breust-Eijsdenu²³ a poté pokračoval ve studiu

12 Zemský archiv v Opavě, Geburtsmatrik Drahanowitz, 1861–1875, s. 2; narodil se 10. 4. 1861 v Drahanovicích jako nejmladší z deseti sourozenců. Dvě jeho sestry zemřely v útlém věku, o dalších dvou toho mnoho nevíme a zbylých pět se s ním přestěhovalo do Přímětic, kde všechny jako svobodné zemřely: Marie (1844–1918), babička Eduarda Václava Dospivy, Jenovéfa (1848–1933), Anna (1850–1934), Amálie (1853–1929) a Barbora (1857–1930). František Dospiva zemřel 20. 12. 1931 a byl pohřben do kněžského hrobu v Příměticích. Dvě sestry, které ho přežily, mohly zůstat na faře až do své smrti; zdroj: Farní úřad v Příměticích, Protocollum Domesticum Parochiae Brendicensis, s. 47. Informace k jeho sestrám: Zemský archiv v Opavě, Geburtsmatrik Drahanowitz, 1848–1860; Moravský zemský archiv, Sterb-Register Brenditz, 1852–1943.

13 Farní úřad v Příměticích, Protocollum Domesticum Parochiae Brendicensis, s. 87; na kněze byl vysvěcen 29. 7. 1888. Diecézní archiv Biskupství brněnského, Biskupská konzistoř Brno, inv. č. 4623, sg. D 392, ev.j. 1267, fol. 1, 3, 8, 16, 21, 34; 4. 9. 1888 nastoupil na místo kooperátora v Příměticích, 31. 1. 1895 byl ustanoven administrátorem a 4. 6. téhož roku farářem. Dne 1. dubna 1918 byl jmenován znojemským místoděkanem a 1. 9. 1921 pak znojemským děkanem.

14 Farní úřad v Příměticích, Protocollum Domesticum Parochiae Brendicensis, s. 30; jako důvod výpovědi je v kronice uvedeno „nájemné příliš nepatrné“.

15 Státní okresní archiv Znojmo, Obecní kronika Přímětice 1922–1938, s. 3; k faře patřilo 12,93 ha rolí a 1,05 ha zahrady.

16 Moravský zemský archiv, Geburtsbuch Brenditz, 1863–1914, s. 281, 300, 320 a 347; Josef Dospiva je zde uváděn jako „farský hospodář“ nebo „hospodář na faře“.

17 Farní úřad v Příměticích, Protocollum Domesticum Parochiae Brendicensis, s. 47; autorem zápisu je Vincenc Kudr, přímětický kooperátor v letech 1910–1931, který se po Dospivovi stal farářem. Zápis je relativně dlouhý a velmi emotivní, o příčině sporu se však nezmiňuje.

18 Státní okresní archiv Znojmo, Obecní kronika Přímětice 1922–1938, s. 86–87; na volebním lístku z roku 1919 za Československou stranu lidovou je uveden jako „tovární dělník“.

19 Farní úřad v Příměticích, Protocollum Domesticum Parochiae Brendicensis, s. 47.

20 Státní okresní archiv Znojmo, fond Gymnázium Znojmo, knihy 5–10. Eduard Dospiva zde studoval od školního roku 1923/1924 do školního roku 1928/1929 včetně. Ke vzdělání: v Příměticích byla pouze malotřídka, měšťanská škola se nacházela v nedalekém Znojmě; zdroj: Farní úřad v Příměticích, Protocollum Domesticum Parochiae Brendicensis, s. 32 a 55. Eduard patrně začal studovat nejdříve na měšťanské škole a poté přešel na gymnázium.

21 Rozhovor s Marií Švihálkovou a Jarmilou Hricákovou, 1. 6. 2021, kapucínský klášter v Brně. Eduard se s kapucíny mohl dostat do kontaktu už ve Znojmě, kde měli klášter. Lze se také domnívat, že ten rok mezi ukončením sexty (červen 1929) a obláčkou (srpen 1930) prožil v některém z kapucínských klášterů jako kandidát.

22 Provinční archiv kapucínů, Katalogy, direktáře a kapitulní věstníky IV., 1917–2012, 01 M 04, Catalogus Ordinis Minorum S. P. Francisci capuccinorum almae Provinciae Bohemo-Moravae dispositus mense augusto 1930, Melniciae 1930, s. 8; vstoupil 1. srpna 1930.

23 Provinční archiv kapucínů, Katalogy, direktáře a kapitulní věstníky IV., 1917–2012, 01 M 04, Catalogus Ordinis Minorum S. P. Francisci capuccinorum almae Provinciae Bohemo-Moravae dispositus mense martio 1933,

teologie ve francouzském Tours²⁴. V roce 1935 se vrátil do Československa a zbylé tři ročníky bohosloví dokončil na nově otevřeném řádovém učilišti při olomouckém kapucínském klášteře.²⁵ Na kněze byl vysvěcen 4. července 1937²⁶ a primiční mši svatou sloužil o čtrnáct dnů později ve svém rodišti²⁷.

Z Olomouce byl Eduard přeložen do kláštera na Hradčanech²⁸, v dubnu 1939 se přestěhoval do Chrudimi a od června 1940 začal působit v Brně jako duchovní správce porodnice²⁹. Později zpočídal také na chirurgickém oddělení nemocnice na Žlutém kopci a sestry františkánky na ulici Sirotčí (dnešní Grohova).³⁰

Brněnskou kapucínskou komunitu tehdy tvořilo sedm kněží a pět bratří laiků, jejich kvardiánem byl už šestým rokem Stanislav Žyla.³¹

Představeným kláštera

Se skončením války se Eduardův život výrazně proměnil, provinciál jej totiž v červenci 1945 pověřil službou kvardiána.³² Na rozdíl od řady jiných kapucínů v tomto postavení se však nemusel tolik zabývat válečnými škodami. Větší opravy si vyžádaly pouze kostelní vitráže³³ a střechy budov³⁴.

Nicméně poválečné dozvuky se samozřejmě nevyhnuly ani Brnu. Stanislavu Žylovi kvůli jeho německé národnosti hrozil odsun a trvalo více než čtyři roky, než znovu získal československé státní občanství.³⁵ On sám se v této souvislosti zmiňuje o trvajících ústrcích a nezaslouženém útisku³⁶, přičemž Eduard jako kvardián zvažuje – pro zklidnění situace – jeho přeložení³⁷. Komu Žylova národnost tolik ležela v žaludku, však nevíme. Ještě v roce 1949, kdy Stanislav dovršuje padesát let svého kněžství, si namísto oslav přeje pouze tichou připomínku.³⁸

Melnicae 1933, s. 8.

24 Národní archiv Praha, fond 31, inv. č. 56, č. krabice 211, Koncepty expedovaných dopisů provinciálem, 1946–1950, nefoliováno.

25 Provinční archiv kapucínů, Katalogy, direktáře a kapitulní věstníky IV., 1917–2012, 01 M 04, Catalogus Ordinis Fratrum Minorum S. P. Francisci capuccinorum almae Provinciae Cechoslovacae dispositus mense octobri 1935, Pragae 1935, s. 9. Budova byla vysvěcena 22. července 1935; zdroj: Provinční archiv kapucínů, Historie, 01 N 04, nefoliováno; Česko-moravská provincie řádu Menších bratří kapucínů 1917–1950. Příprava budoucích kněží, napsal Juvenál Antonín Valíček.

26 Provinční archiv kapucínů, Katalogy, direktáře a kapitulní věstníky IV., 1917–2012, 01 M 04, Catalogus Ordinis Fratrum Minorum Capuccinorum Provinciae Nostrae dispositus ad finem anni 1939, Pragae 1939, s. 5.

27 Farní úřad v Příměticích, Protocollum Domesticum Parochiae Brendicensis, s. 54.

28 Národní archiv Praha, fond 31, inv. č. 56, č. krabice 211, Koncepty expedovaných dopisů provinciálem, 1946–1950, nefoliováno.

29 Národní archiv Praha, fond 31, Rukopisy, inv. č. 105, Pamětní kniha Chrudim, s. 149; do Chrudimi nastoupil 4. dubna 1939, do Brna 25. června 1940.

30 Moravský zemský archiv v Brně, fond E 34, kart. č. 9, inv. č. 60, fol. 1; zповědní jurisdikce z 27. června 1943.

31 Diecézní archiv Biskupství brněnského, Biskupská konzistoř Brno, inv. č. 3967, sg. C 2, ev. j. 1065, fol. 68, dopis ze 7. 8. 1935, Žyla informuje biskupský ordinariát, že byl pověřen službou kvardiána. Stanislav Aleš Žyla (1876–1957), zdroj: Nekrologium Provincie kapucínů v ČR (NPK), 2. přepracované vydání, Praha, 2018.

32 Diecézní archiv Biskupství brněnského, Biskupská konzistoř Brno, inv. č. 3967, sg. C 2, ev. j. 1065, fol. 162; Eduard Dospiva byl jmenován 12. července 1945.

33 Národní archiv Praha, fond 31, inv. č. 162, č. krabice 309, Účty a kvitance, nefoliováno; doklad o zaplacení za „opravu kostelních vitráží Jezulátka, Božského srdce Páně a Srdce Panny Marie“ z 6. 8. 1945.

34 Národní archiv Praha, fond 31, inv. č. 162, č. krabice 309, Účty a kvitance, nefoliováno; doklad na „klempířské práce, provedené na budově kláštera a chrámu Kapucínů v Brně válečnými událostmi poškozené“ z 12. 6. 1946.

35 Archiv města Brna, fond B1/52, Odbor vnitřních věcí, oddělení správní (občanství), 1920–1990, nefoliováno.

36 Archiv města Brna, fond B1/52, Odbor vnitřních věcí, oddělení správní (občanství), 1920–1990, nefoliováno.

37 Národní archiv Praha, fond 31, inv. č. 58, č. krabice 211, Koncepty expedovaných dopisů provinciálem, 1946–1950, dopis z 18. 1. 1947, nefoliováno.

38 Provinční archiv kapucínů, Provinční kroniky, katalogy a periodika, 01 M 11, Provinční zprávy kapucínského řádu

Na podzim 1945 Eduard oroduje za stavitele Huberta Svobodu, zatčeného kvůli podezření z kolaborace s nacisty: „V roce 1942–1943 převzal opravu zdejšího kostela,“ píše Zemskému národnímu výboru. „Bylo to v době, kdy pracovní síly byly uvolňovány pouze pro válečný průmysl a v době, kdy nacistický režim byl proti církvi zvláště zaujat. Pan stavitel dal k dispozici zdejšímu kostelu pracovní síly, a to na vlastní nebezpečí, které mu hrozilo.“³⁹

Počátkem roku 1946 se Dospivovi podaří zjistit, že jeho spolubratr Odilo Schindler se nachází ve vojenském zajateckém táboře v Kuřimi, a vedení provincie s úřady vyjedná, že až do odsunu smí tento kapucín bydlet v brněnském klášteře.⁴⁰ Pro bývalého vojáka wehrmachtu, kam musela část kapucínů německé národnosti narukovat, žádná polehčující okolnost ohledně vystěhování samozřejmě nepřipadala do úvahy. Vlastně jedna ano: smrt. V prosinci 1945 píše Eduard provinciálovi o úmrtí spolubratra Venance Herbingera, který jako ruský vojenský zajatec zemřel v jedné z brněnských nemocnic a byl pohřben do řádového hrobu na Ústředním hřbitově v Brně.⁴¹ Den po převozu do nemocnice Venanc požádal personál, aby jej navštívil někdo z kapucínského kláštera. Eduard však už svého bratra živého nezastihl.⁴²

Více nadějí asi vzbuzoval případ Heleny Paulové, jednatelky charitativního Serafínského díla lásky.⁴³ V roce 1948 Dospiva prosí ministerstvo vnitra, aby ji vyřadilo z odsunu. Dokonce se zavazuje, že tuto ženu vezme „doživotně do výživy a opatrování na vlastní útraty řádu kapucínského v Brně“.⁴⁴ Avšak marně.⁴⁵

Poválečná snaha o rozjezd

Na seznamu záležitostí, o jejichž obnovu provincie po válce usilovala, patřilo vedle řádového učiliště či škol pro chlapce z chudých rodin také zmíněné Serafínské dílo lásky, jež téměř po dvě desetiletí pomáhalo strádajícím dětem a mládeži.⁴⁶ Než tento spolek nacisté v roce 1939 zrušili a majetek si přivlastnili⁴⁷, měl centrálu v brněnském klášteře⁴⁸, přes sedm tisíc přispívajících členů a členek, a pomáhal po celé Moravě⁴⁹. Dílo se sice podařilo formálně obnovit, předsednictví po Stanislavu Žylovi převzal Eduard Dospiva⁵⁰ a spolek získal zpět i Němci zabavený dům v Brně-Komárově, nicméně na rozjezd činnosti – vzhledem k nadcházejícím politickým změnám – už nebylo dost času⁵¹.

v Praze, roč. 1949, č. 1, s. 12–13.

39 Moravský zemský archiv v Brně, fond E 34, kart. č. 9, inv. č. 57, fol. 1.

40 Národní archiv Praha, fond 31, inv. č. 56, č. krabice 211, Koncepty expedovaných dopisů provinciálem, 1946–1950, nefoliováno. Odilo Adolf Schindler (1915–1971), zdroj: NPK.

41 Národní archiv Praha, fond 31, inv. č. 375, č. krabice 367, Klášter Praha-Hradčany, korespondence kvardiána, nefoliováno. Venanc Rudolf Herbinger (1914–1945), zdroj: NPK.

42 Národní archiv Praha, fond 31, inv. č. 269, č. krabice 334, Klášter Litoměřice, korespondence různá, nefoliováno, dopis provinčního sekretáře z 30. 11. 1945.

43 Archiv města Brna, fond B1/52, Odbor vnitřních věcí, oddělení správní (občanství), 1920–1990, nefoliováno.

44 Moravský zemský archiv v Brně, fond E 34, kart. č. 9, inv. č. 57, fol. 8.

45 Moravský zemský archiv v Brně, fond E 34, kart. č. 9, inv. č. 57, fol. 9.

46 Národní archiv Praha, fond 31, inv. č. 56, č. krabice 211, Koncepty expedovaných dopisů provinciálem, 1946–1950, nefoliováno.

47 Moravský zemský archiv v Brně, fond E 34, kart. č. 9, inv. č. 62, fol. 127, 128.

48 Moravský zemský archiv v Brně, fond E 34, kart. č. 9, inv. č. 62, fol. 7.

49 Moravský zemský archiv v Brně, fond E 34, kart. č. 9, inv. č. 62, fol. 20.

50 Národní archiv Praha, fond 31, inv. č. 58, č. krabice 211, Koncepty expedovaných dopisů provinciálem, 1946–1950, dopis z 18. 1. 1947, nefoliováno. Moravský zemský archiv v Brně, fond E 34, kart. č. 9, inv. č. 62, chybí číslo fol., „potvrzení“ ze 7. 1. 1948, že předsedou obnoveného spolku je Eduard Dospiva, jednatelem Rudolf Fink, terciář.

51 Archiv města Brna, Církevní oddělení B1/8, 1949–1955, inv. č. 135, krabice 20. Spolek zanikl 9. 1. 1951 „pro ztrátu členstva, jmění nezachoval, dům později zestátněn pro učňovský domov“.

Eduard ohledně charity spolupracoval s místním společenstvím terciářů⁵², které měl jako jejich ředitel na starost; členové a členky III. františkánského řádu hráli v Díle klíčovou roli i za první republiky. Nebyla to samozřejmě jejich jediná společná aktivita. Například se jim v roce 1947 podařilo přimět národní výbor, aby nechal opravit barokní sloup Nejsvětější Trojice na Zelném trhu⁵³: „Dojati touto skutečností, považujeme za svoji povinnost nabídnouti se ku střežení tohoto pomníku, který jest našemu klášteru nejbližší co do vzdálenosti, po stránce pietní a denního ošetřování, osvětlování a okrašlování květinami atp.“⁵⁴ Posílení úspěchem požádali i o opravu zvětralých schodů okolo sloupu, přičemž mezi sebou na tuto akci uspořádali sbírku.⁵⁵ Eduard šel městu příkladem a už o rok dřív dal zrestaurovat všech šest soch před kapucínským kostelem.⁵⁶

Po válce se uzavřela ještě jedna kapitola kapucínské historie, kterou Eduard jako kvardián musel řešit. Po téměř 64 letech se za klášter vzdal duchovní správy na Ústředním hřbitově v Brně. Jak v únoru 1947 píše biskupské konzistoři, problémy mezi „farními úřady a hřbitovním knězem-kapucínem ohledně pohřbívání“ se objevovaly už za protektorátu a po válce se dál prohloubily. Podle Dospivy jsou hlavní příčinou těžkostí peníze: farnosti rády obstarávaly lépe placené pohřby a zbytek dle potřeby – a často na poslední chvíli – vymetly s kapucíny. Než být na hřbitově „z milosti trpěn“ a „bez jakýchkoliv práv“, rozhodl se pro ukončení kapucínského angažmá.⁵⁷

Komunismus – náš zítřek

Utahování šroubů pocítili brněnští kapucíni už krátce po únorovém komunistickém puči. V březnu 1948 odvolal samozvaný akční výbor věznice na Cejlu Stanislava Žylu jako duchovního správce, mj. kvůli jeho německé národnosti, a požadoval za něj náhradu.⁵⁸ Dospiva jim už ale jiného kněze neposlal: buď Žyla, nebo nikdo.⁵⁹ Další vyakčnění přišlo v červenci. Soudruzi vyloučili nadaného kapucínského kněze Kléta Petěrku z Filozofické fakulty Masarykovy univerzity i „ze všech vysokých škol“⁶⁰, protože – jak uvedli – neměl „kladný postoj k lidově-demokratickému zřízení“⁶¹. Navíc se o něj začala zajímat Státní bezpečnost⁶², což o dva roky později vyústilo v zatčení a uvěznění⁶³.

Eduarda se komunistická snaha o postupnou likvidaci katolické církve zpočátku týkala spíše zprostředkovaně, od léta 1949 už však byl v hledáčku soudruhů i on sám. Komunisté začali prostřednictvím sítě donašečů systematicky sledovat obsah nedělních kázání ve všech kostelích⁶⁴ a podle shromažďovaných informací kádrovat duchovní. Dospiva se jako jediný brněnský kapucín ocitl

52 Národní archiv Praha, fond 31, inv. č. 58, č. krabice 211, Koncepty expedovaných dopisů provinciálem, 1946–1950, dopis z 18. 1. 1947, nefoliováno. Moravský zemský archiv v Brně, fond E 34, kart. č. 9, inv. č. 62, chybí číslo fol., „potvrzení“ ze 7. 1. 1948, že předsedou obnoveného spolku je Eduard Dospiva, jednatel Rudolf Fink, terciář.

53 Moravský zemský archiv v Brně, fond E 34, kart. č. 8, inv. č. 42, fol. 3, 4.

54 Moravský zemský archiv v Brně, fond E 34, kart. č. 8, inv. č. 42, fol. 1.

55 Moravský zemský archiv v Brně, fond E 34, kart. č. 8, inv. č. 42, fol. 2.

56 Národní archiv Praha, fond 31, inv. č. 162, č. krabice 309, Účty a kvitance, nefoliováno.

57 Diecézní archiv Biskupství brněnského, Biskupská konzistoř Brno, inv. č. 3967, sg. C 2, ev. j. 1065, fol. 89. Další dopis od Eduarda Dospivy k témuž ze 7. dubna 1947 fol. 92.

58 Moravský zemský archiv v Brně, fond E 34, kart. č. 9, inv. č. 59, fol. 9.

59 Moravský zemský archiv v Brně, fond E 34, kart. č. 9, inv. č. 59, fol. 6.

60 Archiv Masarykovy univerzity, fond A 2 Filozofická fakulta, knihy, František Petěrka, rok 1947/1948, semestr VII.; zápis z 22. července 1948.

61 Archiv bezpečnostních složek, fond V–473 Brno, sign. Burda a spol., II. část, nefoliováno, zápis o výpovědi, 13. 2. 1950.

62 Archiv bezpečnostních složek, fond V–473 Brno, sign. Burda a spol., II. část, nefoliováno, předběžné trestní oznámení, 3. 8. 1948. Trestní oznámení bylo podáno 19. 10. 1948.

63 Národní archiv Praha, fond Státní soud Praha, sig. Or I/Vii 46/50, nefoliováno; příkaz k zatčení, 20. 5. 1950.

64 Moravský zemský archiv, fond B 124, Krajský národní výbor Brno, I. a II. manipulace, karton 263, fol. 35. První dochovaný zápis je z 2. 8. 1949.

na seznamu kněží vybraných pro přesvědčovací akci. Kovaní soudruzi, tzv. instruktoři, „kteří dle možnosti znají duchovního a jsou k němu v přátelském poměru“, měli opakovanými rozhovory kněze získat pro nové politické poměry.⁶⁵

Zda nějaký prověřený straník na dveře kláštera skutečně zaklepal, ale nevíme. Nicméně podle zprávy církevního tajemníka z prosince 1949 se brněnského kvardiána pro budovatelské úsilí republiky získat nepodařilo: „Není otevřeně reakční, rozhodně však nemá kladný poměr k lidově-demokratickému zřízení.“⁶⁶ Zato mu ani v době, kdy se kolem řeholí utahovala smyčka, nechyběl smysl pro humor. Toto zaznamenal jeden z donašečů ohledně Dospivova kázání z března 1950: „Dále říkal, že je mnoho věřících, kteří neví, co mají v kostele dělat, a jsou o víře málo uvědomělí. Proto bude v každém kázání probírat místo morálky atp. katechismus a těm, kteří musí o jeho kázání dělat referát, říká, že to bude katechismus Kubíčkův.“⁶⁷

Likvidační akce K

Po 14. dubnu 1950, kdy z Brna zmizeli salesiáni, jezuité a redemptoristé, bylo bratřím jasné, že je jen otázkou času, kdy si komunisté přijdou i pro ně. Na 26. dubna byl Eduard Dospiva jako kvardián kláštera pozván do Prahy na „poradu“ Státního úřadu pro věci církevní (SÚC). Potkal se tam mj. s představenými brněnských augustiniánů, minoritů, salvatoriánů a eucharistiánů.⁶⁸ Soudruzi jim nabídli možnost dohody: pokud s námi budete spolupracovat, mohli by ti pokrokoví z vás – tedy ti, kteří schvalují současný režim⁶⁹ – zůstat při řádových kostelích⁷⁰. Dospiva se jako jediný vzepřel.⁷¹

Zatímco se ostatní mohli do Brna vrátit po vlastní ose⁷², Eduarda komunisté přivezli osobně a až na druhý den – ve čtvrtek 27. dubna⁷³. Do kláštera vstoupil před čtvrtou hodinou odpolední v doprovodu zmocněnce SÚC, zástupce StB a církevního tajemníka. Ti jej požádali, aby svolal všechny bratry do refektáře a zpravil je o aktuální situaci. Podle dochovaných hlášení si Dospiva snažil zachovat chladnou hlavu, své protestující spolubratry však ujistil, že ani on neodchází dobrovolně a že vystěhování rovněž považuje za násilí.⁷⁴

Kapucíni byli odvezeni autobusem v devět hodin večer. Spolu s Eduardem museli klášter opustit ještě Evžen Konečný, Karel Toufar, Stanislav Žyla, Justýn Nekula, Klétus Petěrka, Martin Ptáček, Polykarp Sláma, Zeno Diviš a Bohumil Podhorný z fulneckého kláštera, který zde byl pouze na

65 Archiv města Brna, Církevní oddělení B1/8, 1949–1955, inv. č. 64, krabice 17.

66 Moravský zemský archiv, fond B 124, Krajský národní výbor Brno, III. manipulace, karton 2614, fol. 312; podrobná zpráva církevního tajemníka o kapucínském klášteře v Brně pro potřeby SÚC, 22. 12. 1949.

67 Moravský zemský archiv, fond B 124, Krajský národní výbor Brno, I. a II. manipulace, dodatky, karton 4, nefoliováno; Hlášení z kázání v brněnských kostelích dne 12. března 1950.

68 Archiv kláštera kapucínů v Brně, AG • 01, Agenda 1950–1970, fol. 1.

69 Moravský zemský archiv, fond B 124, Krajský národní výbor Brno, I. a II. manipulace, dodatky, karton 3, fol. 259–260. Jedna z charakteristik pokrokového kněze: „takoví, kteří souhlasí s režimem, schvalují jej, ale v případě konfliktu se postaví na stranu církve. Těchto duchovních je více. Myslí to snad upřímně, ale jsou disciplinovaní a bojí se církve. Přesto se s nimi dá vyjít, např. v otázce výkupu. Mohou o tom něco pronést v kázání a mohou podpořit i různé jiné akce a to bez rizika, že by se dostali do konfliktu s církví a prospěje to“.

70 Moravský zemský archiv, fond B 124, Krajský národní výbor Brno, III. manipulace, karton 2614, fol. 5–7; u bodu III. je ručně dopsáno, že to má proběhnout už ve čtvrtek.

71 Moravský zemský archiv, fond B 124, Krajský národní výbor Brno, III. manipulace, karton 2614, fol. 28.

72 Moravský zemský archiv, fond B 124, Krajský národní výbor Brno, III. manipulace, karton 2614, fol. 28.

73 Moravský zemský archiv, fond B 124, Krajský národní výbor Brno, III. manipulace, karton 2616, fol. 1125–1126; zpráva z 2. 5. 1950.

74 Co se ten den stalo, vychází z těchto zdrojů: Moravský zemský archiv, fond B 124, Krajský národní výbor Brno, III. manipulace, karton 2616, fol. 1121–1123; zpráva z 28. 4. 1950; fol. 1125–1126; zpráva z 2. 5. 1950; karton 2614, fol. 32; zpráva z 27. 4. 1950.

návštěvě.⁷⁵ Jediný, komu se podařilo celé akci vyhnout, byl bratr laik Vincenc Halaš, který se tou dobou léčil v nemocnici u Milosrdných bratří.⁷⁶ Po propuštění mu StB dovolila odstěhovat se k sestře do Chvalova⁷⁷; později pak odešel z řádu a oženil se⁷⁸.

V centralizačních klášterech

Podle původních plánů SÚC měl Dospiva stejně jako všichni ostatní kapucínští kvardiáni skončit v internaci v Želivě.⁷⁹ Tam ale byli nakonec eskortováni pouze tři bratři z Třebíče a jeden ze Sokolova⁸⁰, ostatní, včetně členů brněnské komunity, se ocitli v tehdy už bývalém benediktinském klášteře v Broumově. Komunisté sem svezli řeholníky ještě z dalších pěti řádů a ponechali je pod dozorem SNB, StB a lidových milicí.⁸¹ Ubytování pro více než tři sta mužů se řešilo za pochodu, stejně tak jejich pracovní povinnosti.⁸² Zpočátku se věnovali hlavně údržbě a adaptaci kláštera, později pracovali např. v textilní dílně nebo vypomáhali při žních. Situaci však soudruhům komplikovala zhruba stovka starých řeholníků, jež sami potřebovali pomoc, a samozřejmě také „reakcionáři“, kteří podkopávali „morálku“ ostatních.⁸³

V září 1950 měl být broumovský klášter vyklizen a připraven pro centralizaci řádových sester. Mladší řeholníci narukovali k Pomocným technickým praporům nebo na stavbu přehrady Klíčava, ostatní byli převezeni do jiných centralizačních klášterů: kapucínští kněží povětšinou do Králík a bratři laici do Hejnic.⁸⁴ Eduard Dospiva pobýval nejdříve v Králíkách, od konce února 1951 v Oseku u Duchcova a od konce dubna 1953 opět v Králíkách.⁸⁵ Na obou místech řeholníci pracovali buď přímo v klášteře, nebo v zemědělství, v lesích či v okolních továrnách.⁸⁶ Komunisté s nimi zacházeli svévole, přesouvali je z místa na místo, aniž by jim řekli, kam je stěhují a na jak dlouho. Kontrolovali jim osobní věci, včetně pošty; v klášterech a na pracovištích si budovali síť informátorů, kteří by na řeholníky donášeli. Zadržované muže neustále kádrali: „reakcionáři“ končili v Želivě a „pokrokoví“ kněží odcházeli do duchovní správy. Opustit centralizační kláštery mohli rovněž ti – pokud se tedy chovali „nezávadně“ –, kteří se chtěli dobrovolně začlenit „do občanského života“, dokonce

75 Moravský zemský archiv, fond B 124, Krajský národní výbor Brno, III. manipulace, karton 2616, fol. 1121–1123; zpráva z 28. 4. 1950. Evžen Jan Konečný (1914–1962), Karel František Toufar (1867–1951), Justýn Josef Nekula (1879–1936), Klétus František Peřerka (1914–1987), Martin Cyril Ptáček (1920–1993), Polykarp Jan Sláma (1881–1959), Zeno Eduard Diviš (1887–1976), Bohumil Josef Podhorný (1915–2002), zdroj: NPK.

76 Moravský zemský archiv, fond B 124, Krajský národní výbor Brno, III. manipulace, karton 2616, fol. 1121–1123; zpráva z 28. 4. 1950.

77 Moravský zemský archiv, fond B 124, Krajský národní výbor Brno, III. manipulace, karton 2616, fol. 862.

78 Databáze bratří Provincie kapucínů v ČR.

79 Národní archiv Praha, fond 852, Státní úřad pro věci církevní, Praha, 1949–1956, kartony 83–85, nefoliováno.

80 Třebíč: Felicián Josef Macháč, Libor Tomáš Pinkava, Evarist Vavřinec Rozsypal, Sokolov: Optát Jindřich Basler; zdroj: Národní archiv Praha, fond 852, Státní úřad pro věci církevní, Praha, 1949–1956, karton 86, nefoliováno.

81 Stanislav Balík, Jiří Hanuš: *Katolická církev v Československu 1945–1989*, Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno 2013, s. 164.

82 Národní archiv Praha, fond 852, Státní úřad pro věci církevní, Praha, 1949–1956, karton 83, nefoliováno; např. 5. 6. 1950 zde bylo 325 řeholníků, z toho 96 přestárlých, 22 nemocných, 30 rekonvalescentů a lehce nemocných.

83 Národní archiv Praha, fond 852, Státní úřad pro věci církevní, Praha, 1949–1956, karton 83, nefoliováno; situační zpráva z broumovského kláštera.

84 Stanislav Balík a Jiří Hanuš: *Katolická církev v Československu 1945–1989*, Centrum pro studium demokracie a kultury, Praha, 2013, s. 164. Že byli bratři laici převezeni do Hejnic, zmiňuje kapucín Vavřinec Jaroslav Zimmermann (1923–2010) ve svém životopise. Zdroj: Provinční archiv kapucínů, *Historie*, 01 N 04, nefoliováno. Že do Králík byli přesunuti především kněží, vyplývá z různých seznamů Státního úřadu pro věci církevní. Zdroj: Národní archiv Praha, fond 852, Státní úřad pro věci církevní, inv. č. 109, karton 86, nefoliováno.

85 Archiv bezpečnostních složek, Historický fond, H–718–3, fol. 85, 212; H–718–4, fol. 37. Pobyty Eduarda Dospivy: Králíky (IX.–27. 2. 1951), Osek (27. 2. 1951–25. 4. 1953), Králíky (26. 4. 1953–19. 1. 1955).

86 Stanislav Balík, Jiří Hanuš: *Katolická církev v Československu 1945–1989*, Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno 2013, s. 163–164. Archiv bezpečnostních složek, Historický fond, H–718, Akce K.

k tomu od státu dostali tzv. šatenku na nákup civilního oblečení.⁸⁷

V září 1954 bylo pod přímým dozorem ještě téměř 15 % řeholníků: 127 pracovalo v Králíkách a 213 bylo uvězněno v Želivu. Komunistům však jejich další zadržování bez jakéhokoliv obvinění ubíralo politické body u veřejnosti. Přistoupili proto k postupnému propouštění, přestože tyto muže pokládali za více či méně nepřátelské režimu.⁸⁸ Eduard Dospiva byl již v dubnu 1954 kvůli své nevléčitelné nemoci, kterou dochovaná zpráva nespécifikuje, navržen na přesun do charitního domova na Moravci.⁸⁹ Nakonec z Králík odjel až 19. ledna 1955 v rámci velké propouštěcí vlny.⁹⁰

Desetiletka v charitním domově

Během deseti let, která Eduard na Moravci strávil, se zde potkal s řadou svých spolubratří kapucínů, mj. i s některými přímo z brněnské komunity: Stanislavem Žylou, Justýnem Nekulou, Zenem Divišem a Polykarpem Slámou.⁹¹ Někteří z nich zde zemřeli, jiní odešli do duchovní správy. Podle vzpomínek Školských sester de Notre Dame, které se staraly o chod charitního domu, žilo zdejší společenství ve velkém hmotném provizoriu. Všichni, včetně stárnoucích řeholníků, se museli hodně snažit, aby měli dost jídla i dřeva na topení. Obhospodařovali zahradu, chovali domácí zvířata a během roku pracovali na polích místního zemědělského družstva.⁹² Pořádali však i vzdělávací přednáškové večery⁹³ a později každé léto také hromadné výlety⁹⁴. Na fotografiích z června 1962 je před velehradskou bazilikou zachycen i Eduard Dospiva.⁹⁵

V roce 1965⁹⁶ se mu podařilo získat státní souhlas a začal působit jako duchovní správce domova důchodců Dukla ve Vejprtech na Chomutovsku, který rovněž spravovaly sestry de Notre Dame⁹⁷. O čtyři roky později se už mohl stěhovat přímo do kapucínského kostela v Brně jako jeho rektor.⁹⁸ Bratři totiž chtěli obnovit komunitu⁹⁹, což byl důsledek politického tání v rámci „pražského jara“ 1968. Představitelé řeholních řádů tehdy využili příznivé situace a pokusili se v jednáních se státní správou dohodnout na legalizaci řeholního života u nás.¹⁰⁰

87 Národní archiv Praha, fond 852, Státní úřad pro věci církevní, Praha, 1949–1956, karton 87, nefoliováno. Archiv bezpečnostních složek, Historický fond, H–718, Akce K.

88 Národní archiv Praha, fond 852, Státní úřad pro věci církevní, Praha, 1949–1956, karton 87, nefoliováno; Návrh na zrušení internace řeholníků a řeholnic, 2. 9. 1954. V roce 1950 bylo centralizováno 2375 řeholníků, v září 1954 jich zůstalo izolováno ještě 340 (14,3 %). Internační klášter v Želivu byl zrušen v roce 1956. Centralizační klášter v Králíkách fungoval do konce roku 1960, kdy tam žilo ještě 60 řeholníků. Zdroj: Archiv bezpečnostních složek, Historický fond, H–718–4, fol. 264.

89 Archiv bezpečnostních složek, Historický fond, H–718–4, fol. 106. Eduard Dospiva dokonce pobýval i v lázních, v období, kdy se jeho domovem stal útulek pro staré a nemocné řeholníky na Moravci. Rozhovor s Marií Švihálkovou a Jarmilou Hricákovou, 1. 6. 2021, kapucínský klášter v Brně.

90 Kronika Moravce sester de Notre Dame, autorkou je s. Viktorie Havlová († 2016), s. 41–42. Archiv bezpečnostních složek, Historický fond, H–718–4, fol. 140.

91 Kronika Moravce sester de Notre Dame, autorkou je sestra Viktorie Havlová († 2016), s. 3, 4, 5, 17.

92 Jana Sklenářová: Historie a současnost Charitního domova na Moravci, bakalářská práce, Fakulta humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, 2013, s. 40–46.

93 Jana Sklenářová: Historie a současnost Charitního domova na Moravci, bakalářská práce, Fakulta humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, 2013, s. 40–46.

94 Kronika Moravce sester de Notre Dame, autorkou je s. Viktorie Havlová († 2016), s. 37.

95 Kronika Moravce sester de Notre Dame, autorkou je s. Viktorie Havlová († 2016), s. 105.

96 Kronika Moravce sester de Notre Dame, autorkou je s. Viktorie Havlová († 2016), s. 149.

97 Provinční archiv kapucínů, Životopisy, 10 04, nefoliováno; Provinční archiv kapucínů, Katalogy, direktáře a kapitulní věstníky IV., 1917–2012, 01 M 04, nefoliováno.

98 Provinční archiv kapucínů, Katalogy, direktáře a kapitulní věstníky IV., 1917–2012, 01 M 04, nefoliováno.

99 Kronika kapucínského kláštera v Brně, Léta 1950 až 1990, s. 2.

100 Jaroslav Cuhra: Církevní politika KSČ a státu v letech 1969–1972, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha, 1999, s. 64–65.

Krátké nadechnutí

Počátkem května 1969 dostal provinciál kapucínů Valerián Filip dopis z brněnského biskupského ordinariátu: „P. Eduardovi Dospivovi laskavě sdělte, že od 1. 5. 1969 má státní souhlas k výkonu duchovní správy v Brně u Sv. Kříže. Jurisdikci má připravenou. Konkrétní uspořádání si domluví s námi a dp. Ludvíkem Horkým¹⁰¹.“¹⁰² Eduard měl bydlet přímo v klášteře, respektive v jedné z několika místností, jež po akci K nebyly přiděleny Moravskému muzeu. Kvůli nedokončené úpravě „jeho světničky“ se však stěhování o měsíc oddálilo.¹⁰³

V klášteře bydlel rovněž Eduardův spolubratr Martin Ptáček¹⁰⁴, který také dostal státní souhlas, a Emil Boreček, jenž při kostele působil už od roku 1952¹⁰⁵. Pravidelně sem přicházeli ještě další kapucíni: Klétus Petěrka¹⁰⁶ a Felicián Macháč¹⁰⁷, t. č. dělníci u ČSAD; a zřejmě i Longin Novák, výpomocný kněz-důchodce¹⁰⁸. Klášter dokonce navštívil i generální ministr kapucínského řádu Pascal Rywalski.¹⁰⁹ Snahy o obnovu však byly pouhou epizodou, která se uzavřela rozhodnutím ministerstva kultury v polovině roku 1971; mužské řády se tak opět ocitly mimo povolené struktury.¹¹⁰

Oblíbeným strýcem

„Byl to vzácný, úžasný člověk, se smyslem pro humor,“ vzpomíná na svého prastrýce Jarmila Hricáková, vnučka Eduardova bratra Josefa. „Budil důvěru, uměl vyslechnout, poradit, utěšit. Když mohl, pomohl. Pro každého měl pochopení,“ doplňuje charakteristiku její sestra Marie Švihálková. Obě si strýcovu veselou společnost užívaly při jeho návštěvách Znojma, kam Eduard jezdil za svou sestrou Anežkou Houzarovou, s níž ho pojil důvěrný vztah, a za svou neteří Pavlínou Lackovou, matkou obou děvčat.¹¹¹

„Nikdy nepřišel s prázdnou, vždycky nám dovezl pytel bonbonů,“ směje se paní Marie. „A hrával s námi žolíky.“ Když se z ní pak stala mladá žena, získala ve strýci člověka, na kterého se mohla obrátit s tématy, jež by si jinak netroufla probírat ani se svou matkou. „Také ho bavilo houbaření,“ říká paní Marie a vzpomíná, jak ji Eduard pozval na pár dnů do Vejprtu, kde pak pročešávali tamní lesy. Paní Jarmila jej zase navštívila v brněnském klášteře, kam se koncem 60. let mohl vrátit: „Žil velmi skromně, jeho plat za moc nestál. V pokoji měl postel, stůl a malou knihovnu. Vařit chodil na chodbu.“¹¹²

101 Ludvík Horký byl v té době duchovním správcem kapucínského kostela a kanovníkem Královské stoliční kapituly sv. Petra a Pavla; od 29. 2. 1972 kapitulním vikářem (tedy správcem diecéze, která tehdy neměla svého biskupa).

102 Diecézní archiv Biskupství brněnského, Biskupská konzistoř Brno, inv. č. 17880, ev. j. 5633, nefoliováno, dopis z 5. 5. 1969.

103 Diecézní archiv Biskupství brněnského, Biskupská konzistoř Brno, inv. č. 17880, ev. j. 5633, nefoliováno, dopis Valeriána Filipa generálnímu vikáři Vladimíru Nováčkovi z 9. 5. 1969. V *Catalogus cleri dioeceseos Brunensis*, který zaznamenává stav k 14. únoru 1970, je uvedeno, že Eduard Dospiva nastoupil 1. 6. 1969, s. 18.

104 *Catalogus cleri dioeceseos Brunensis* 1970, s. 18.

105 Moravský zemský archiv, fond B 124, Krajský národní výbor Brno, I. a II. manipulace, karton 1217, fol. 481. Emil František Boreček (1915–2001), zdroj: NPK.

106 *Kronika kapucínského kláštera v Brně, Léta 1950 až 1990*, s. 2.

107 *Kronika kapucínského kláštera v Brně, Léta 1950 až 1990*, s. 2. Felicián Josef Macháč (1915–2003). zdroj: NPK.

108 *Catalogus cleri dioeceseos Brunensis* 1970, s. 18. Longin Vilém Novák (1914–1977), zdroj: NPK.

109 Archiv kláštera kapucínů v Brně, kronika konventu, fotografická příloha. V kronice je uvedeno, že klášter navštívil 30. 7. 1969, nicméně Pascal Rywalski byl generálním ministrem až od roku 1970.

110 Jaroslav Cuhra: *Církevní politika KSČ a státu v letech 1969–1972, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha, 1999*, s. 70.

111 Rozhovor s Marií Švihálkovou a Jarmilou Hricákovou, 1. 6. 2021, kapucínský klášter v Brně.

112 Rozhovor s Marií Švihálkovou a Jarmilou Hricákovou, 1. 6. 2021, kapucínský klášter v Brně.

Navzdory panujícímu režimu i patnáctiletému vykořeneční z duchovní správy si Eduard, jak potvrzují jeho praneře, uchoval vnitřní svobodu i smysl pro humor. „Nicméně když se vrátil do Brna, viditelně pookřál,“ upřesňuje Marie Švihálková.¹¹³ Dlouho si však kněžské služby neužil. Zemřel nečekaně 23. prosince 1971, stížen mozkovou mrtvicí. Zádušní mše svatá se konala v přeplněném kapucínském kostele Nalezení svatého Kříže den před silvestrem.¹¹⁴ Poté byly jeho ostatky uloženy do řádového hrobu na Ústředním hřbitově v Brně.

113 Rozhovor s Marií Švihálkovou a Jarmilou Hricákovou, 1. 6. 2021, kapucínský klášter v Brně.

114 Provinční archiv kapucínů, Životopisy, 10 04, nefoliováno.